

Bergvesenet rapport nr 7268	Intern Journal nr	Internt arkiv nr	Rapport lokalisering	Gradering
Kommer fra ..arkiv	Ekstern rapport nr	Oversendt fra Nordlandske	Fortrolig pga	Fortrolig fra dato:
Tittel Ved E79 - Raufjellet i Rana				
Forfatter		Dato År 19.12 1989	Bedrift (Oppdragsgiver og/eller oppdragstaker)	
Kommune Rana	Fylke Nordland	Bergdistrikt	1: 50 000 kartblad 20274	1: 250 000 kartblad Mo i Rana
Fagområde Forekomstbeskrivelse	Dokument type		Forekomster (forekomst, gruvefelt, undersøkelsesfelt) Rødfjellet Mossgruven Aréens gruve Reinfjellet	
Råstoffgruppe Malm/metall	Råstofftype Cu, Zn, Py			

Sammendrag, innholdsfortegnelse eller innholdsbeskrivelse

En samling kopier av litteratur som omhandler gruvedriften i raufjellet i Rana. Vekten i beskrivelsene er lagt på skjerpning, gruvedrift og malmtransport. Det er kopiert fra følgende:

- Bygdebok for Rana
- NGU nr. 127: Norges svovelkisforekomster
- Vårt verk nr 3/1971: Hvor Norges reneste svovelkis ble produsert
- Bergverksnytt nr 1/1979 og nr /1980

HISTORISK KILDEMATERIALE TILKNYTTET

☐	geologiske undersøkelser
x	skjerping
☐	prøvedrift
x	gruvedrift og malmtransport

TIDSPUNKT: 1910 - 1920	GEOGRAFISK BELIGGENHET: Ved E 79 - Raufjellet i Rana	Kart: kartskisse som viser beliggen- heten	
-------------------------------	--	---	--

MALM Svovelkis	MINERAL	BERGART
-----------------------	---------	---------

stikkord: Innsamlet litteratur/artikler som angår A/S Rødfjellets
kisgruber.

NORGES ~~RIKESTE~~ ~~RENESTE~~ SVOVELKISGRUVE

DENE RAPPORTENS OMFANG:

Oversiktsdel 1 SIDE	kildedel ☐ SIDE(R)	kartdel ☐ SIDE(R)	kommentardel ☐ SIDE(R)
------------------------	--	---	--

Fra Bygdebok for
Rana

Rødfjellens kisgruver.

Disse representerer det tredje av de produserende kislefter Mo prestegjeld har hatt. Det var den svenske bergingeniør Wilhelm von Post som i 1909 begynte en nærmere undersøkelse av kiskjerpene i Raudsand-

Malorippen med kis fra Rødfjellet. Kisen ble kjørt med hester ned fra gruvene og lagret i Holmen like ved dampkilekaien.

Siste kjøredag i sesongen med malm fra Rødfjellet, visstnok våren 1914. Kjorene venter på å komme fram til malmvekta ytterst i Holmen.

haugen på Rødfjellet, ca. 2 mil øst for Mo. Særlig Mossgruven og Ardens gruve viste seg tiltrekkende, med linser og partier av meget ren kis. De tilhørte o.m.saksfører O. T. Olsen og von Post, og her ble det satt i gang regulær undersøkelsesdrift i 1910. På Mossgruven, som ligger på en flak fjellfly like inntil en myr, ble det drevet ned flere synker og allerede samme år avskipet to prøvelaster. Dessuten ble det skjerpet voldsomt på de mange kisinganger i nærheten. Man mente at her var plass for flere gruve-selskaper.

Regulær produksjonsdrift begynte i Mossgruven 1911 under navn av *A/S Rødfjellens Kisgruver*. Avblottingen hadde vist en meget ren kislins på 40 meters lengde og 5 meters gjennomsnittlig mektighet, altså et areal på ca. 200 kv.m. Den stod med steile sidevegger, og en fikk inntrykk av at her var atskillige masser. Det ble planlagt taubane til Mo, lastekai og diverse gruveanlegg. Kislinsen viste seg stadig avtagende mot dypet, så det neppe var å vente stort mer enn de 60 000 tonn man hadde beregnet å ha oppfaret i 1912. Det ble derfor bare en innskrenket produksjon av stykkis, som nådde sitt maksimum i 1913 med henimot 14 000 tonn. Dermed hadde selskapet uttømt sine resurser, det kom under administrasjon i 1914, og driften stanset.

I 1915 kjøpte Elektrokjemisk aksjemajoriteten i selskapet og reiste ny

kapital. Forberedende arbeider begynte, blant annet ble de åpne, farlige rom i midtre del av gruen gjenfylt, og ny oppfaring satt i gang. Driften varte i 3 ½ år til mai 1919. Noen stor produksjon ble det ikke. Kjøpet av Mossgruven var en skuffelse for Elektrokjemisk. Man fikk store vanskeligheter med vanntilsig, som til slutt gjorde fortsatt drift ulønnsom. Den lange og dyre kjøring av kisen ned til Mo var også et problem. Tross alt kom visstnok selskapet fra affæren uten tap da den ualminnelige rene kis, med opptil 51 % svovel, var sterkt etterspurt og ble særdeles godt betalt under forrige verdenskrig. Det er ikke usannsynlig at moderne malning en gang vil kunne oppdage liknende og kanskje større kisleforekomster i dette felt, som har vist seg å være så gjennom mineralisert. Enkelte hevder at gruen slett ikke var utdrevet ved stansen i 1919 og at bare det ubendige vanntilsig gjorde at driften ble oppgitt.

Mossgruven leverte i alt i årene 1910-19 ca. 33 000 tonn av den reneste eksportkis som noen norsk grue har produsert. Verdien kan vel settes til henimot 2 mill. kr., og det ble utbetalt ca. 1,3 mill. kr. i arbeidslønn, medregnet kjøring av kisen til Mo.

Fra NORGES SVOVELKIS-
FOREKOMSTER

NGU publikasjon
nr 127
Oslo 1926

Denne grube er forbundet med bunnen av Ranenfjorden ved en 25 km. lang vei, og ligger 500 m. over havet.

Grubedriften påbegyntes 1911 og fortsatte til 1920, med en samlet produksjon av ca. 52 000 tonn eksportkis.

Forekomsten er innleiret i glimmerskifer, som stryker Ø—V med resten vertikalt fall, og består av 2 malmlinæler som har en dragnig i felt av 70° i strokretningen mot vest.

Malmen er en grovkornig svovelkis med lavt kobberinnhold, men med hele 50 % S, og er derfor den rikeste svovelkis som hittil er produsert i Norge.

En midlere prøve viste:

	0 g
S	50,50
Fe	45,25
Cu	0,51
Zn	1,08
As	0,014
SiO ₂	1,71

Den vestre og betydeligste malmlineal er åpnet ved en skrå-sjakt i malmen, 230 m. lang, til en vertikal dybde av 85 m., som for tiden er grubens dypeste punkt. Malmens dimensjoner er:

	Stroklengde m.	Midlere mektighet m.
10 m.-etasjen	145	2,45
20 —	160	2,00
35 —	230	0,91
60 —	Bare påbegynt	

Den østre malmlineal begynner 15 m. i strokretningen videre mot øst. Den har ca. 60 m. stroklengde og liten mektighet.

På grunn av den sterke dragnig i felt blir malinstokkenes virkelige bredde betydelig mindre enn de ovenfor anførte stroklengder. Opklaringsarbeidene i gruben er helt uuttrokkelige, så der for tiden nesten ikke er „ore in sight“, men vi kan regne med følgende påregnelige forråd:

Påvist malm	20 000 t.
Sannsynlig malm	50 000 .

I samme distrikt som de to sist omtalte gruber er der en hel del skjerp og påviste forekomster av svovelkis, som ennå er lite undersøkt.

Hele distriktet er ganske lovende for nye funn.

Hvor Norges reneste svovelkis ble produsert

Av Geir Bergheim

Skjerpefeberen som til alle tider har vært uvanlig stor i Rana-distriktet har resultert i flere større og mindre gruveprosjekter. Et av dem er Mossgruben hvor det ble satt igang regulær produksjon i 1911 under navn av A/S Rødfjeldets Kisgruber. Malmen er en grovkornig svovelkis med lavt kopperinnhold, men med over 50 % svovel. I 1919 ble gruvedriften oppgitt. Det var da tatt ut til sammen ca. 53.000 tonn av den reneste svovel som er produsert i Norge. Eksportverdien blir oppgitt til nærmere 2 mill. kroner. Omkring 300 mennesker og 200 hester var knyttet til gruvedriften da virksomheten var på sitt høyeste. Ved Mossgruber var det bygd opp en betydelig anleggsleir. Noen av bygningene ble senere flyttet ned til Mo hvor de den dag i dag gjør tjeneste som forretningsbygg.

Allerede rundt 1670-årene vet man at det foregikk skjerping i Mofjellet. Berghauptmann Schlanbush fikk i året 1688 ordre om å beskikke en bergmester for Nordlandene. Det foreligger ingen opplysninger om noe resultat av skjerpefeberen den gang, — bare at den døde hen etter bergmesterens ankomst.

Skjerperen Edvard Tobias Endresen som begynte å skjerpe i årene 1908—1909, oppdaget forekomsten på Raufjellet på en av sine vandringene. Han flekket av gresstorva på fjellet, og under den fant han grovkornet svovelkis så mektig og løs, at den kunne måkes direkte i sleden. På denne enkle måten ble den første eksportkisen tatt ut av fjellet.

Tobias Endresen solgte rettigheten i Mossgruben til kjøpmann H. Ro, Mo. Endresen ble tilbudt 3.000 kroner, eller avgift på 5 kroner pr. tonn kis. For å dekke sine utestående beløp for tidligere undersøkelser, ble Endresen tvunget til å akseptere kontantbeløpet. Hadde han vært i stand til å vente, ville han fått 260.000 kroner.

Tobias Endresen var født i Kristiansand i 1870. En av hans stamfedre var stortingsmann Teis Lundegaard som ledet den første bondeoppstanden her i landet. Tobias dro tidlig til Amerika, men snakket lite om oppholdet der da han kom tilbake. Han hadde trolig drevet gullvasking, men med magert utbytte. Amerikaoppholdet hadde

imidlertid ikke vært forgjeves. Han hadde lært engelsk og kunne lese engelske bøker om geologi, noe som kom godt med for en skjerper.

Endresen fant kis flere steder enn i Mossgruben og skjerpet også for kjøpmann Ro i Bickvassli og Velfjorden. Inntil sine siste år arbeidet Endresen i området Mo-

fjellet - Reinfjellet - Raufjellet - Snauryggen - Hellefjellet. Vel 79 år gammel, like etter andre verdenskrigs slutt, ble han syk på en slik tur og døde senere. Han hadde sprengt opp en rekke skjerp i området som han ikke rakk å registrere.

Den store, rene kisforekomsten i Mossgruben skapte optimisme og håp om uanede mengder. Det ble planlagt taubane ned til Mo for frakting av kisen, lastekai og forskjellige gruveanlegg. Imidlertid viste forekomsten seg å avta mot dypet, og de storstilte planene ble aldri iverksatt. I 1913 nådde man maksimumsproduksjon av stykkis med nærmere 14.000 tonn, men nå var også selskapets ressurser tappet og det kom under offentlig administrasjon i 1914. Etter en kortere driftsstans ble aksjemajoriteten overtatt av Elektrokemisk og ny oppføring ble satt igang. Hovedlinsen av kis ble funnet i perioden 1915—19, og alt så lovende ut, men kjøpet ble likevel en skuffelse for det nye selskapet, og etter 3½ år måtte driften innstille i mai 1919. Enkelte mente forekomsten var uttømt. Andre påstår fremdeles at det var det enorme vanntilsøget i gruvene og synkene som gjorde videre drift umulig.

Det hersket liv og travelhet da driften var igang, forteller 80-årig Hans Brendås i Mo som begynte i selskapets veivedlikehold i Ildgrublia allerede i 1911. I 1915 ble

han overflyttet til selve driften i Mossgruben hvor han ble til driften stanset i 1919.

Etter at den første kisen var kjørt ned til Mo i det første driftsåret, gikk man over til å bryte kis i store klumper. Kjørekarene måtte selv bære kisen opp av gruva, og det forekom fra tid til annen at de stjal kisklumper fra sledene til hverandre for å bli fort ferdig å komme avsted med lasset igjen. Senere fikk man en knuser oppover. Det var en svær koloss som måtte trekkes opp på vinterføre på spesialbygd slede. Fjorten hester måtte til for å dra den. Midt i Ildgrublia tippet den overende, men

etter mye møy og stort besvær fikk man den på rett kjøl igjen, og transporten kunne fortsette til Mossgruben hvor knuseren ble satt på et mektig oppbygd steinfundament som synes fremdeles. På slutten av driftsperioden var ikke kisen lenger så rik, og man fikk låne et gammeldags vaskeri fra Båsmo Gruber for anrikning av kisen.

Da jeg begynte inne i selve gruva var det min jobb å fylle kis i vagger som ble heist opp. Vannproblemet ble stadig større, og da det ble skaffet tre pumper, fikk jeg i oppdrag å passe dem samtidig som jeg kjørte heisen i en synk, forteller Brendås.

20—30 mann i arbeid for å holde kjøreveien i skikkelig stand.

Selve gruvehyen besto av ingeniørbolig hvor ingeniør Hilmar E. Gjedebo bodde, en stigerbolig, 9-10 arbeidsbrakker, heisohus, smie, maskinhus, knuseverk og vedhus med sag, dessuten kompaniets hestetall med åtte hester. Da driftten opphørte ble to av husene kjøpt av sersjant Pettersen og flyttet til Mo. I det ene holder A/S Elektro til. I det andre driver V. Schjelderup

sin forretning. Ingeniørboligen ved Mossgruben ble senere kjøpt av baker Aas i Mo og brukt til hotell i noen år. I dag kjenner vi bygningen best som Frelsesarmeen i Toraneset.

Muntre episoder var det en del av, selv om enkelte kanskje husker slitet best. Når pengeløse anleggs- karer gikk på og ville ha oppgjør, og kassen for anledningen var tom, gjaldt det å finne utveier for å stagge dem. En hel gjeng tro- t

Arbeidsdagen var lang og for- tjenesten ikke stort å skryte av. 10 timers dag og kr. 1,35 pr. time var tilbudet.

Kisen ble kjørt ned bare vinters- tid, og i denne trafikken deltok omlag 200 hester. Mange satset stort på transporten og kjøpte flere hester. Det kom hester fra Vefsn, Korgen, Hemnes og fra alle byg- dene i Rana, — likeså et betydelig antall fra Sverige. Aktiviteten var stor. Inne i gruva var 60—70 men- nesker i arbeid og i Ildgrublia var

en dag opp i hjemmet hos bergingenør von Post som hadde kontor i andre etasje i Haukenesgården — der Samvirkelagets varehus ligger i dag — og ville kreve oppgjør. Von Post hadde sett karene skrå over gaten og møtte dem i trappen. Han snakket rolig, nesten hviskende: «Hysj poikar, hysj poikar, Mattha skal ha små». Han fikk den utsettelsen han trengte.

Romantikken blomstret også i anleggsleiren ved Mossgruben. Tross 10 timers arbeidsdag og mange gjøremål i f. t. iden, ble det likevel tid til måneskinnssturer, og kokker som kom til anlegget som frøkener, dro derfra som fruer. Andre direkte «arbeidsuhell» forekom ikke så lenge driften varte.

Kistransporten med hest var en meget viktig del av eksistensgrunnlaget den gang, sier Edvard Johansen, Mo, som begynte som leid kjørekar om høsten 1913. All transport foregikk på vinterføre og hver høst strømmet det hester til fra alle kanter og ble installert på gårdene rundt om. Malmbrytingen foregikk året rundt, men i løpet av vinteren kjørte vi ned hele årsproduksjonen. Normal kjøretid med et lass var 12—14 timer. Det ble derfor å tørne ut ved 3—4 tiden om morgenen for å være nede med lasset i Mo i rimelig kveldstid. Været var ikke alltid like behagelig, men det var ikke mange dagene at kjøringen måtte innstille. Jeg tror ikke været noen gang var så grovt at det ikke var noen som kjørte, sier Johansen. Enkelte ganger var det så kaldt at man ikke kunne la hestene stå stille, men måtte ta

små rideturer omkring mens man ventet på lass. Betalingen fikk man etter vekt, og det ble derfor kjørt temmelig dryge lass, — opptil 3000 kilo var ikke uvanlig for store hester. I de hardeste kneikene hjalp man hverandre og var det riktig tungt å ta seg frem ble det kjørt i spann.

Helt på slutten av anleggstiden var det bare åtte hester igjen som alle tilhørte selskapet.

En del uhell var det i forbindelse med transporten. Det ble kjørt tunge lass, og det forekom at kuskene jaget litt hardt på hestene. En kar som satt helt fremme på sleden og pisket litt hardt på merra fikk seg et spark i ansiktet og mistet synet på det ene øyet. Ved et uhell i Ildgrublia knakk den ene skåka på sleden og den brukne enden ble tredd inn i vomma på hesten som omgående måtte avlives. Ellers forekom det at hestene stupte av kolikk som følge av kraftig kost og hardt slit. Kjøringen tok hardt både på hester og kjørekarer. På en tur opp Ildgrublia trillet Peder Olsen fra Aenget om i sleden og døde. Ellers var det to mann ved Mossgruben som døde av spanskesyken i 1918. Den ene var Hans Tapperskar, den andre var fra Hennes.

Mossgruben er blitt historie, og nå finner man bare store, gapende sår i fjellet. På tuftene etter bygningene har småskogen krøpet inn. En del betongkonstruksjoner forteller hvor smie og heisehus har stått, og en svær steinmur viser fundamentet for knuseren. Noen tonn kis ligger enda igjen «på

*Hytte ut av driftsstansen, som stod
der i 1919. Den var bygget av
fjellstein i tre, med fjellmurene.*

lager». I dag står en hytte på muren etter stigerboligen. Like ved hadde ingeniøren sin bolig med fin utsikt over anlegget, Raudvatnet og det bølgende landskapet omkring.

Driftsstansen kom overraskende på arbeiderne i 1919. Den store mektigheten i Mossgruben og de mange funn i nærheten gjorde det rimelig å anta at det var grunnlag for drift i lange tider fremover.

Muligheten for drift igjen er langt fra avskrevet. Geolog Bjørne Astor Endresen — sønnesønn av skjerperen Tobias Endresen som oppdaget kisen i Mossgruben — har lenge interessert seg for området. Han har søkt både Distriktenes Utbyggingsfond og Rana kommune om støtte til å foreta overflateundersøkelser, men har enda ikke fått svar.

All sannsynlighet taler for at det finnes drivverdige forekomster i området, sier Endresen. Det er tett med skjerp og alle forhold taler for at det er riktig å foreta videre undersøkelser. Det er lite man kan gjøre for egen regning, og man

må derfor få interesserte selskaper til å foreta forsvarlige undersøkelser. Middelgehalten i Mossgruben var over 1 % sink og 0,51 % kop- per. Jerninnholdet var over 45 %, og svovelen over 50 %. Med det kjennskap en har til malm i Mo- fjellet og innholdet av sink og bly, og det man ser av sink i enkelte partier av skjerpene omkring, må områdene ved Mossgruben fortone seg interessante. Det mest inter-

essante er kanskje ikke *om* det fin- nes noe, men *hvor store* mengder det kan være tale om, sier Endre- sen.

Hele området synes å være gjen- nom-mineralisert, og det ansees ikke utenkelig at moderne malm- leting kan resultere i funn av nye og større forekomster.

BUS-galleriet

— Fullstendig ren svovelkis lå skjult under et tynt lag av torv og lyngvokster, ferdig til henting. Samtidig som vi fraktet de første materiallass oppover, tok vi svovelkismalm i retur på stottingene nedover til Mo. Slik betydte den første malmtransporten fra Rauffjellet. Det var i 1911.

Dette forteller 85-åringen Olaf Larsen om starten av A/S Rauffjellets Kisgruber, da han som 18-åring møtte opp med hest og slede og ble malmkjører på den vel

det var som å skyte i en grusdunge. Det ble trabusele (tungvint) å hente malm på den måten, da gruva ble dypere. Senere ble det stiger satt ned i gruehullet, og malmen kunne lettere bæres opp.

Jeg husker spesielt en episode for dette ble gjort:

Emil Bakken fra Skonseng var også malmkjører. Han hadde to hester, og denne gangen kjørte vi i lag. Det var forresten langt ut på

Svovelkisdrift ved Mo

Olaf Larsen, Hauan i Rana

20 kilometer lange veien fra Rauffjellet til Moholmen ved Ranfjorden.

I tre vintersesonger (1911—13) kjørte han kis fra denne forekomsten. Den inneholdt den reneste svovelkismalm som noen gang er utdrevet i Norge, og denne artikkelen er i helhet bygget på hans beretning fra den tiden.

— Vi startet med å kjøre opp materialer som skulle bli de første brakkene ved Mossgruva. Det var ganske provisoriske bordbrakker samt en smie som ble satt opp til å begynne med. Først brukte vi truger på hestene, men trafikken utviklet seg raskt, og det ble snart en hard vei i snoen. Vi bar kisen fra gruva etter å ha hakket den løs med pikk-hakke. Malmen var grynaktig, og det gikk fint å bryte for hånd. Det ble skutt svært lite;

vinteren i 1911. Foran gruva var det mange kjørere med hester, stottinger og malmkasser. Vi måtte derfor sette stottingene våre et stykke derfra. Vi så det *olekt* (lite trolig) å fa noe malm med oss nedover til Moholmen den dagen, så seint og tungvint som det gikk for de andre kjørerne å laste i kassene sine.

I et hjørne av gruehullet var det en liten avsats, og Emil foreslo at vi måtte prøve om vi fikk lastet opp noe kis ved hjelp av denne hylia. Han klatret ned i gruva, mens jeg krop opp på avsatsen. Emil grov botta nesten full av kis og strakte den opp. Jeg fikk savidt tak i hanken ved å tøy meg ned i gruveåpningen. Slik gikk jeg med botta (som full av kis veide omtrent 60 kilo) og lastet i kassene våre.

Tungt var det å komme opp på flat mark og mange sjøker måtte jeg skrive over før jeg nådde bortover til kassene våre. Den dagen ble det mange kisbotter å bæ- re. Selv fikk jeg lastet anslagsvis 800—900 kilo malm, og begge vi temmelig vat av svette.

Jeg husker Emil så at hvis vi hadde fått oss kaffe, så hadde det vært gjelt. Vi gikk bortover til brakka og fikk svart kaffe, mat hadde vi selv. Så ble det å sette seg skjortevat på lasset og fryse seg nedover til Mo, for noe gåing etter stottingene var vanskelig å fa til.

Vanligvis tok vi 1400—1500 kilo malm i lasset med de vanlige små hestene. Foreforholdet ble ellers avgjørende for tyngden av lasset. Da vi startet kjoringen på vinteren i 1911, var det mye sno, og det ble tett med -stup- på veien på grunn av tunge og mange lass, særlig i Reinfell-lia og Ildgrublia.

Snomakerne hadde som oppgave å holde veien i stand. De hogde

Malmtippen nede i Moholmen med kis fra Rauffjellet. Malmen ble betegnet som Norges reneste svovelkis.

SVALBARD

Vi søker:

ARBEIDSLEDERE GRUBEVERKSTEDER

Det er ledig 2 nyopprettede stillinger som arbeidsledere ved verkstedene i grube 3 og grube 6 i Longyearbyen.

De som ansettes vil ha ansvaret for:

- planlegging og tilrettelegging av mekanisk nymontasje og vedlikehold i gruben og tilhørende daganlegg.
- oppfølging av arbeidsprogram.

Søkere bør ha mekanisk fagutdannelse, og det vil være en fordel med kunnskap i hydraulikk. Videre er det ønskelig med erfaring i arbeidsledelse. Skiftordning. Stillingene vil være underlagt avdelingsleder for mekanisk vedlikehold ved grubeverkstedene.

Leilighet kan ikke skaffes. Innkvartering skjer på hybel med bespisning i felles messe. Lønn h.h. overenskomst. Fri reise. 4 % skatt uten progresjon og f. l. 4,6 % folketrygdavgift.

Nærmere opplysninger fåes ved henvendelse til vårt hovedkontor i Bergen. Søknad bilagt vitnemål/attestkopier sendes snarest til

STORE NORSKE SPITSBERGEN KULKOMPANI
AKTIESELSKAP

Boks 1575 - 5011 Bergen - Nordnes
Telefon (05) 23 13 15

Etterutdanningskurs for stiger og formenn i anleggs- og bergindustri

Roros Turisthotell 5.—9. mars 1979.

Emner:

Dagbruddsdrift, arbeidsledelse, kostnadskontroll.

Detaljert program blir sendt til interesserte.

Kursavgift: kr. 1700,— inkl. hotellopphold m/full pensjon

Påmeldingsfrist: 10. februar 1979.

Deltakerantallet er begrenset.

Arrangør: Statens Bergskole, Trondheim.

«stup», og veien som etterhvert ble slitt ned til bunnen, ble både dyp og trang; faktisk en renne. Det var hestetrafikk i begge retningene. Svenskene kom kjørende

med vilt og skinn og tok mjøl i retur. Da kunne det oppstå vanskeligheter. Om motet skjedde på oppovertur, ble det å løfte de tomme malmkassene på sno-

kanten; få hesten helt ut i sida av renna og vikke sjøkene slik at svenskene såvidt kunne passere. Til slutt ble det enveiskjøring, og den tid på dagen måtte vi ikke svensktrafikken.

I 1912 begynte jeg å kjøre så snart snøen var kommet. Jeg bodde hos Petter Hansen i Ildgruben. Hver morgen var det seks hester som startet derfra. Petter Hansen hadde to hester, Emil Bakken hadde to, mens Kristian Lomma-haug og jeg hadde hver vår hest. Hos Petter Hansen i Ildgruben var det svenskstall med plass til 12—14 hester. I størstua samlet svenskene seg, og vi ble godt kjent med disse folkene. Det var et godt forhold oss malmkjørere imellom, og det samme gjaldt forholdet til svenskene.

En tid var det malmkjøring an-nen hver dag, og da kunne det bli endel mjølkjøring. Først kjørte vi mjølet opp til Ildgruben og startet neste morgen med lasset for avle-ving i Umbukta; en etappe på omtrent 30 kilometer. Deretter re-tur til Tverrvatnet og overnatting. Neste morgen var det å kjøre inn-om Mossgruva etter malm-last og fortsette ned til Moholmen. Det var mye mjøl som ble kjørt opp til Umbukta på den måten.

Malmkjørerne bodde ikke opp ved Mossgruva, bortsett fra Alfred Forseng og Ola Overdal som rig-get seg til med husvære og stall enten andre eller tredje året. Disse karene dro oppover til gruva alle-rede om kvelden og var de første som fikk lastet neste morgen.

Nede i gruva ble det engang lig-gende igjen en stor malmklump. Blant annet var Ander Hansen fra Snasen og kikket på steinen, rul-let på den, men så ikke likt å bære den opp de 9—10 trinnene i stigen. Malmblokka var nok minst 150 ki-lo. En annen grønnfjeldals-væring, Elias Olsen fra Kvanndal, kom bort og kikket på den. Han klodde av seg kommagene, fikk på sokkelesten og bar steinen opp stigen. Det var et karsloft. Kallene ristet på hodet da Elias kom opp med den tunge kisklumpen som han la på lasset sitt.

Det første året var fortjenesten 7 kroner tonnet for den kisen som ble kjørt ned og levert nede i Moholmen. Andre året var den 7,50. I 1912 ble det montert heis i gruva, med knuseverk og fyllkasse. Jeg husker spesielt en episode fra denne kislastingen.

Gustav Dalborg var svenske. Han bodde i Holmen og drev som vognmann på Mo. Han hadde to hopper og lurte seg engang under fyllkassen for å laste utenom tur.

Alt under opplasting av første lasset så han at det ikke ble tid nok til å laste det andre; og lastet derfor dobbelt.

Lasset ble stående tungt under fyllkassen, endel malm var spilt ned. Dalborg satte begge hoppene foran, og da disse roynet tak, ble jernet slitt ut av sjækene. Hestene gikk på hodet, og lasset ble stående tilbake. Dette var en kinkig situasjon. Dalborgs lass stod under fyllkassen, mens de andre karene gikk på og ville laste. Hvordan Dalborgs lass ble trukket vekk fra fyllkassen, husker jeg ikke, men derimot minnes jeg at han ikke var hog i hatten da han med eder og forbannelser fra de andre dro sjækene bort til smia for reparasjon.

Den tredje vinteren (1913) kjøpte jeg en dolahest. Jeg mener å huske at minst 150 hester var med i kjøringen denne sesongen, deriblant svensker, visstnok også fra Tårnaby og kjørere fra Vefsn. Spesielt husker jeg Batal. Med min nye hest klarte jeg opptil 2500 kilo i lasset, men det var mange som kjørte adskillig tyngre lass. Det største lasset som ble kjørt fra Mossgruva, ble dratt av en stor dolahest med navnet «Gubben» og tilhørte Kristoffersen fra Mo. Lasset veide 4735 kilo. Han Gatal var forresten like under i vekt og de måtte *spannte* (en ekstra hest) opp Revelbakken.

Sjefen for A/S Rodfjellets Kisgruber, Wilhelm von Post, hadde sin bolig på Over-Mo. Han hadde et høgt plankegerde rundt tomta, forøvrig noe uvanlig på Mo, også i de dager.

I Moholmen ble malmen veid på malmvekta. Denne jobben hadde

Georg Vestvik, som hadde to—tre mann å hjelpe seg på malmtippen for å tømme kassene.

Det kunne ofte være en lang kø av hester. Koen var nok størst ved gruva, men det var også kø ved malmvekta i Moholmen.

Malmkjøringen fra Rauffjellet satte virkelig preg på bybildet, sier Olaf Larsen.

Bjorne A. Endresen

Ny dr. ing.

NTHs Professorutvalg i møte 23. november 1978 har fattet vedtak om at Egil Ole Hovig ved Bergavdelingen tildeles graden doktor ingeniør.

VI GRATULERER

Egil Storvoll, Rana Gruber, med 50-årsdagen som han feiret nyttårsdagen, 1.1.

PROFESSORAT I PROSESSMETALLURGI

Ved Universitetet i Trondheim, Norges tekniske høgskole, vil det bli ledig et professorat i prosessmetallurgi ved Bergavdelingen.

Fagområdet omfatter den industrielle prosessmetallurgi, dvs. metallenes fremstilling fra sine malmer, og deres raffinering og viderebehandling til spesifikasjoner betinget av deres anvendelse.

Følgende deler av fagområdet fremheves særlig i forbindelse med professoratet:

1. Utvikling av prosesser og reaktorer, prosessstyring, og prosjektering av metallurgiske anlegg.
2. Industriell fremstilling og behandling av metaller av betydning for norsk industri, herunder særlig jern, stål og ferrolegeringer.
3. Økonomiske, ressursmessige og miljømessige forhold.

Mer detaljert betenkning om professoratets fagområde og arbeidsoppgaver fås ved henvendelse til Sekretariatet, Norges tekniske høgskole.

Den som tilsettes må kunne dokumentere utstrakte faglige kvalifikasjoner og gjennom egen innsats ha vist vitenskapelig kompetanse innen fagområdet. Det vil bli lagt vekt på industriell erfaring, pedagogiske evner, og evne til å initiere og lede forskningsarbeid.

Lønn etter lønnstrinn 30, kr. 151 274,— pr. år. Herfra går pensjonsinnskudd, kr. 2 685,— pr. år.

Professoren utnevnes med plikt til å ta del i undervisning og eksamen etter den studieordning som gjelder til enhver tid, samt til uten erstatning å finne seg i de endringer som ved lov eller av Kongen med Stortingets samtykke måtte bli truffet med hensyn til fagkrets, pensjonsordning og aldersgrense.

Særtrykk av publikasjoner (helst 5 eksemplarer) eventuelt opplysninger om og/eller dokumentasjon av andre arbeider som kan være av betydning for bedømmelsen av søkerens kvalifikasjon sendes Sekretariatet, Norges tekniske høgskole, innen en måned fra søknadsfristens utløp. Vitenskapelige arbeider som er under utførelse når leveringsfristen løper ut, kan sendes inn inntil tre måneder etter søknadsfristens utløp, når det blir gitt melding om det ved innlevering av de øvrige arbeider.

Søknad med vitnemål for utdanning og opplysninger om tidligere virke, stiles til Kongen og sendes

Universitetet i Trondheim, Norges tekniske høgskole, Sekretariatet, 7034 Trondheim NTH, innen 15. februar 1979.

BUS-galleriet

Det var vel nesten en selvfølgelighet at Norges reneste svovelkisgruve måtte ligge i Rana; et av landets betydeligste bergverksdistrikt. Dette området oppviser som kjent en variert malm- og mineralproduksjon.

Fra Mossgruva — bedre kjent som A/S Rødfjellets Kisgruber — ble det i årene 1911—19 produsert 53 000 tonn kis med svovelgehalt 51 prosent; den reneste eksportkis noen norsk gruve har produsert. Steinmur, tufter og gruehull lig-

Jobbet i Rødfjellet Kisgruber

— Hans Brendås, Rana

ger i dag som et monument fra en svunnen tid i Ranas industrihistorie, vel 20 kilometer øst for jernverksbyen Mo, omgitt av fjellbjørk og sportshytter i et populært utfartsterreng.

Sluttrengskapet viste utbetalinger på 1,3 millioner kroner i arbeidslønn innbefattet nedkjøring av kisen til Rar-fjorden hvor den ble utskipt. Opp til 200 hester deltok i denne kistransporten som foregikk vinterse-songene, da hele årsproduksjonen ble fraktet på stottinger og ikke uten dramatiske hendelser i den bratte Idgrublia.

Det var den svenske bergingeniør Wilhelm von Post som sammen med o.r. sakfører O. T. Olsen i 1909 fattet interesse for kisen i Rødfjellet. I 1910 begynte provedriften med gunstig resultat, to prøvelaster ble skipt ut — og for anledningen søkte von Post om norsk statsborgerskap.

Undersøkelsene viste en meget ren kislinsje, 40 meter lang og i gjennomsnitt 5 meter tykk. Regulær gruvedrift startet 1911. Det ble planlagt taubane ned til Mo med lastekai ved Ranfjorden.

I 1913 var årsproduksjonen størst, med nærmere 14 000 tonn eksportkis. Året etter ble det vannproblemer i gruva. Den beste kisen var nå utdrevet, selskapet

kom under administrasjon og driften stanset. I 1915 kjøpte Elektrokemisk aksjemajoriteten i selskapet og reiste ny kapital. Forbedrende arbeider begynte, blant annet ble de åpne farlige rom i midtre del av gruva gjenfylt, og ny oppfaring satt i gang. Driften varte i 3½ år til mai 1919. Noen stor produksjon ble det ikke. Det ble vanskeligheter med vannfølsomhet som tilslutt gjorde fortsatt drift ulønnsom.

Selskapet kom visstnok fra af-færen uten tap da den rene kisen var sterkt etterspurt og særdeles godt betalt under forrige verdenskrig.

Vi har bedt den 88 årige Hans Brendås fra Rana fortelle om tiden ved Rødfjellets Kisgruber:

— I 1911 begynte jeg på veived-liket for gruveselskapet. Vi var minst 20 mann som hadde til oppgave å holde veien i orden. Frem til våren 1914 drev jeg på med dette og høsten 1915 begynte jeg i selve gruva.

— Hvilken arbeidsoppgave fikk du der?

— Forst var jeg på lastinga fra slepsynken hvor det ble kjørt med grov malm. Men da vannproblemene kom, ble jeg tatt ut av lastinga og satt til å passe vannpumpene. Det var fire pumper til-sammen, innbefattet ei stor

dobbeltstempel-pumpe. Det ble sprengt en synk (pumpesunk) for vannet. Pumpene måtte ha tilsyn hele dagen og kveldene også. De gangene jeg ikke passet pumpene var jeg heiskjører.

Annen hver helg delte jeg jobben som pumpemann med en gammel svenske som bodde i Grønnfjeldalen. Jeg gikk da heim; bodde dengang hos min bror Kristian i Brennasen. Var forøvrig nygift den tiden.

— Hvor i gruva var pumpene plassert?

— Den største pumpa sto nede i slepsynken, den smalnet til etter-hvert, etter formen på malmlinsa — og gikk «ut i null», som vi sa. Vannrørene ble fort ut og rakk helt frem på steinfyllinga — det ble brukt fire tommer rør.

De andre pumpene var plassert øst for slepsynken. Smeden, Karl Hansen, satte opp rørene. Skjote-ne ble tettet med flytende bly. En gang skulle jeg bære opp en ose bly til Karl. Smia sto da nede i gruva og jeg måtte bruke stigen for å levere osa med bly. I en av stigene var jeg uheldig og holdt på å fa hele stasen over meg. Det var virkelig nære på! forteller Hans.

— Hvordan var det som heiskjører?

— Jeg kjørte heisen i loddrett-synken — det var ei tonne som ble heist opp på knuserloftet. En gang hørte vi at det ringte; signalet be-tod at noen kalte på heisen fra gruva. Det var litt merkelig; skif-tet var slutt for en stund siden og folkene var kommet opp og gått til brakkene. Men tonna ble tatt ned av kroken og firt ned i gruva, hvor-fra mørk og tung rok sakte steg oppover.

Det viste seg at en av karene, Mjelle, vistnok fra Bodo, var blitt igjen nede i gruva. En dunge med noe rask, bestående av tøffiller og oile hadde tatt fyr og laget en temmelig kvelende atmosfære nede i gruva. Vi heiste karen opp — han hadde kropet ned i tonna, hengt jakka over apningen og slapp fra det med skrekken.

Selve gruvebyen for A/S Rødfjellets Kisgruber besto av bolig for ingeniør Hilmar E. Gjedsø

med familie, stigerbolig, 9-10 arbeidsstrakker, helsehus, smie, maskinhus, knuseverk, vedhus med sag og kompaniets hestestall med åtte hester.

Alle brakkeene var fulle av arbeidsfolk. Selv bodde jeg på Diamantborhaugen; navnet fordi diamantbørere som tidligere hadde vært med på undersøkelser hadde bodd der.

Stigeren, en gammel italiener, var lenster i en arm. Gjedebo var grei ingeniør, snill var han også.

Livet ved Mossgruva gikk ellers fredelig for seg. Bare en eneste gang husker jeg at noen røk i hop i spisebrakka på et nattskift. To mann døde i spanskesyken.

I fritiden brukte jeg å gå på jakt, det var mye fugl i området. En lørdag da jeg var på tur ut, sa Karl Hansen til meg:

— Du må skyte meg en hare!

— Finner jeg en hare skal du få den! svarte jeg.

Vest i Reinfjellet sprang det plutselig ut en hare, jeg plystret, tok av meg skiene og la an, siktet og trakk av. Geværet var en Krag-Jorgensen.

Forst så jeg ingen ting, men kommet meg bortover så jeg haren ligge der, truffet midt i hodet. På den turen skjøt jeg tre tiurer også.

Mot slutten av gruvedriften drev bror min, Kristian, og jeg nedkjøring av malm med kompanihest. Malmungen var frosset, det var på ettervinteren i 1919. Vi måtte drive inn noen hull og skyte malmen løs. Kristian var borte og hentet lunte og sprengstoff. Like før han kom tilbake, var det et knall som gikk av og han skjøt av seg fingertuppen. Han måtte i all hast ned til distriktslegen på Mo, dr. Gruner.

Arbeidsdagen var lang og fortjenesten neppe å skryte av, sier Hans. Det var 10 timers dag for kr 13,50. Men tross alt var det trivelig å arbeide i Mossgruva! BAE

FLAKS

Idrettsmann: — Jeg vant 400 meter hekk i går.

— Jasså. Hvor skal du plante den?

Industridepartementet

BERGMESTER

i Osilandske distrikt. Embetet blir ledig etter at nåværende bergmester har nådd pensjonsalderen og fratrer stillingen 1. juli 1980. Det er ønskelig at den nye bergmester tiltre 1. juni 1980 for å bli satt inn i embetets gjøremål for den nåværende bergmester fratrer.

Embetet ønskes besatt med en bergingeniør med allsidig praksis og administrativ erfaring. Embetets kontor er i Oslo. Den som utnevnes må rette seg etter de instruksjoner som til enhver tid gjelder.

Nærmere opplysninger ved avdelingsdirektør Haga i tlf. (02) 11 93 62, eller byråsjef Ross i tlf. (02) 11 83 23.

Lønn etter statens regulativ i

lønnstrinn 26
(kr 125 752 pr. år)

Fra lønnen går 2 % innskudd i Statens Pensjonskasse.

Soknad merket ID 1, med rettkjente avskrifter av vitnemål og attester, stiles til Kongen og sendes

Industridepartementet, Postboks 8014 Dep, Oslo 1.

innen 15. februar.

Statens Bergskole, Trondheim,

opptar nye elever høsten 1980. Skolen er 2-årig med avdelinger for gruve- og anlegg, samt kjemi og oppredning. Skolen utdanner bergteknikere (for gruver, anlegg, stein- og pukkverksindustri, oppredningsverk, kjemiske og geologiske laboratorier).

Soknadsfrist 1. mai 1980. Det kreves 3 års praksis og minimumsalder 21 år, unntatt for studieretning for kjemi hvor praksiskravet er 2 år og minimumsalder 18 år. Opptaksprøve i juni i norsk og regning for søkere uten 9-årig skole eller realskole.

Plan, soknadsskjema og nærmere opplysninger får en ved henvendelse skolen.

Gunnerus gt. 1, 7000 Trondheim, telefon 21607.

Gruvearbeidere får ikke pensjonsalder på 60 nå

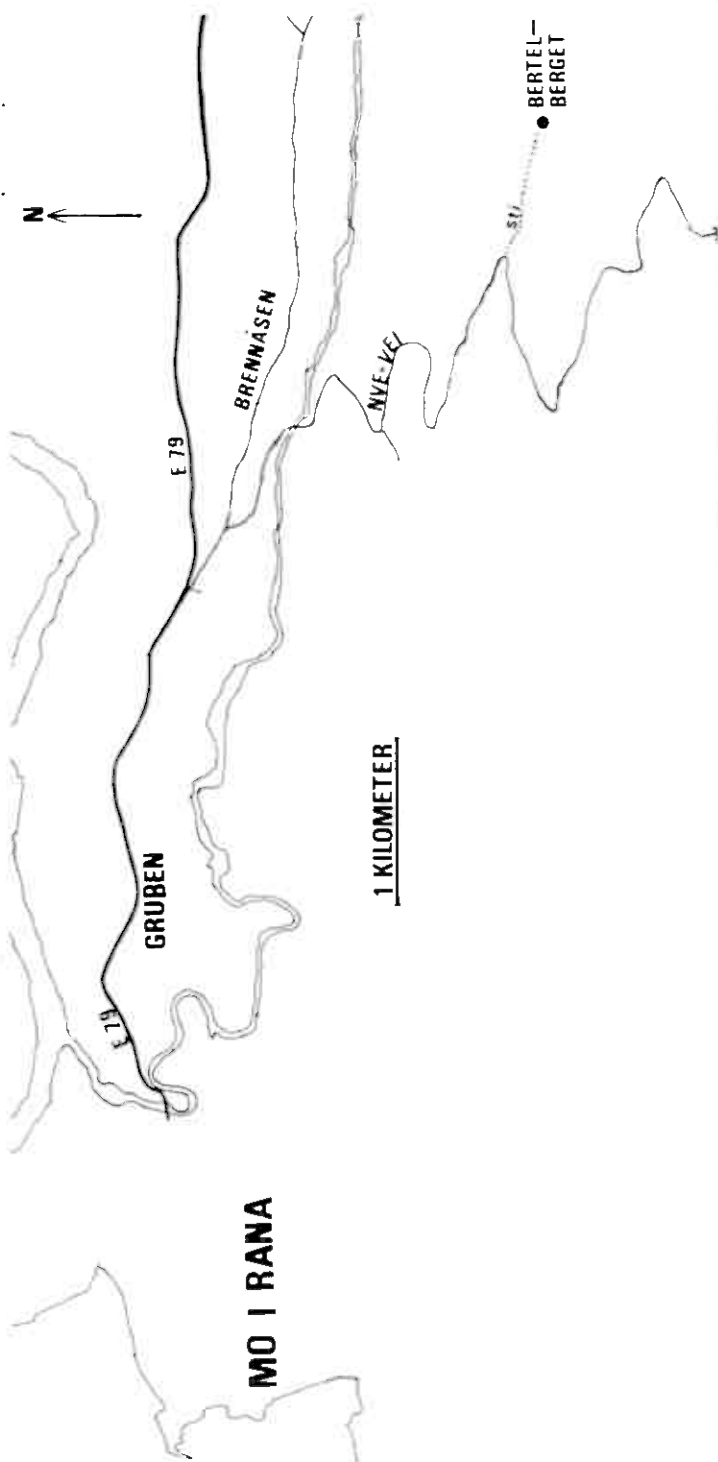
Sør-Trøndelag-representanten Kjell Helland (A) tok i Stortinget 9. januar opp fagbevegelsens krav om pensjonsalder på 60 år for gruvearbeidere, men sosialminister Arne Nilsen, stilte seg avvisende.

— Økonomien til bergverkene er idag jevnt oversvak, og det ville være utenkelig at et gruveselskap

av egne midler skulle makte utgiftene ved en så lav pensjonsalder som f. eks. 60 år. Sosialdepartementet kan derfor ikke i dag anbefale at pensjonsalderen for gruvearbeidere blir satt lavere enn 65 år, sa statsråden.

Helland mente at det umulig kan være noen mening i at øko-

Forls. s. 34

Velkommen til

Bertelberget - sølvberget

Nu vil jeg mig hensnoe,
 Til Berthel i Brendaasen
 Som halvanden Koe
 Og ingen Kalv paa Baasen.
 Du var, som først opfandt
 Den Skatt og skiulte Under,
 Dig tælles skal Contant
 I Specie Mynt toe Hunder,
 Toe Hundred skal du faae,
 Den haver du til visse,
 Saa vist som at du saae
 Din egen Galte pisse.
 Lav Pungen ickun til
 Hvor Pungen' i skal tages!
 Men Haagen Sag-knekt vil
 Om Renten med dig drages.
 Han siger: At du har
 Den Ret til ham afhændet,
 Du bliver saa vel var,
 Thi Haagen er skarptændet.

(Utdrag av
 Sølvbergrimet av
 Petter Dass 1647-1707,
 skrevet ca. 1685)

Bakgrunnen for at presten Petter Dass skrev dette diktet skal ha vært at smeden Bertel Olsen i Brennåsen (1654 - 1701) hadde funnet en sølvholdig blyglansgang, og det ble kjent at han smeltet bly og visstnok også sølv. Følgelig begynte folk å snakke om muligheten for gruvedrift i Mofjellet, og en forstår at det ble satt store forhåpninger til malmfunnet. Dette var ganske naturlig fordi malmer og mineraler har hatt stor betydning i Ranas historie. De første forsøk på gruvedrift startet allerede på 1600 t.

I 1639 søkte Christian IV etter interesserte for igangsetting av gruvedrift øst i Rana, området vest for Nasafjellet, og i 1662 ga Fredrik III etter søknad fra partisipantene bergverksprivilegier for drift på Berg i Plurdalen.

Noen gruvedrift på Bertelberget kom ikke i gang. Muligens fortsatte Bertel i Brennåsen å hente malm. Lenge etter hans død, i 1729, ble det holdt et rettsforhør som hadde til hensikt å greie ut om malmfunnet. Den 64 år gamle Henrich Joensen fortalte da at han hadde hørt at bergmester og direktør ved Røros Kobberverk Henning Irgens hadde befart stedet og kunne bekrefte at Bertel Olsen hadde tatt ut erts (malm) - som han smeltet til bly - som Henrich selv hadde sett var langt hardere enn vanlig bly.

Senere har forskjellige, tildels kjente personer merket seg denne forekomsten, bl.a. Iver Ancher Heltzen i sin beskrivelse om Ranen i 1832.

Først i 1852 ble Bertelberget registrert i henhold av bergloven av P. Christopher- sen og 1860 ble det dannet et interesse- selskap - Ranens Bly og Sølvværk. Både lokal arbeidskraft og gruvefolk fra Røros deltok i denne driften. Smia av stein som fortsatt står der, ble ført opp da.

Hovedgruven ble drevet som en dagstoll etter fallet på malmbåndene (dvs. 8 gr. mot syd) med noen uregelmessige utstrossinger til siden - i alt 48 m. inn i fjellet. Men etter et par års drift var det opptil 0.60 m. brede blyglansbåndet utdrevet og samtidig kom det vann i gruva. Kobbermalm fantes fortsatt på forekomsten, men hadde lav salgsverdi og dermed liten interesse.

Et nytt forsøk ble gjort i 1909, gruvegangen ble lenset og feltet øst og vest for gruven ble avrasket. Men da vinteren kom ble undersøkelsene innstilt. Siden den gang er det ikke gjort forsøk på ny drift, men muligens finnes det fortsatt malmverdier på dyptet i dette området hvor Bertel i Brennåsen begynte å bryte sølvholdig malm ved hjelp av ild og vann for snart 300 år siden. Bergrettighetene tilhører i dag Bergverkselskapet Nord-Norge a.s. som har ført videre de bergverkstradisjoner som er beskrevet her.